

Akaa

Akaan Hakamäentien kunnostushankkeen arkeologinen valvonta

Kalle Luoto

Kulttuuriympäristöyksikkö

Pirkanmaan maakuntamuseo 2009

Kannen kuva, kuva 1. Kaivinkone kaivaa Akaan Hakamäentien työmaalla Hallamäen kalmiston länsipuolella. Kuvattu luoteesta. KYY 19:7, 5.8.2009, Kalle Luoto.

Kunta	Akaa
Vanha kunta	Toijala
Hankkeen tyyppi	Valvonta
Vastuutaho/vastuuhenkilö	Pirkanmaan maakuntamuseo/Ulla Lähdesmäki
Työpanos	9 pv
Hankkeen alkupvm	3.8.2009
Hankkeen loppupvm	11.11.2009

Hankkeen lyhyt kuvaus

Pirkanmaan maakuntamuseo teki koneellisen kaivutyön arkeologisen valvontatyön Akaan Hakamäenkadun kunnostushankkeen johdosta. Valvonta suoritettiin, koska katutöiden lähiympäristössä sijaitsee Hallamäen rautakautinen kalmisto. Valvontatöiden yhteydessä ei tehty uusia havaintoja kalmistosta. Kaivutyötä valvoi Pirkanmaan maakuntamuseon arkeologi Kalle Luoto.

Sisällysluettelo

Hankkeen lyhyt kuvaus	2
Sisällysluettelo	3
Karttaluettelo	3
Johdanto.....	5
Hankealue.....	5
Menetelmät.....	6
Tulokset.....	6
Yhteenveto	7
Lähteet	8
Kohdetiedot: Hallämäki.....	9
Luettelo digitaalikuvista	15

Karttaluettelo

Kartta 1. Valvotun kaivalueen sijainti. Ote maantiekartasta. MK 1:1 000 000.....	4
Kartta 2. Peruskarttaote tutkimusalueen sijainnista. MK 1:10 000.....	13
Kartta 3. Akaa Hakamäentie. Valvonnassa kaivettu alue. MK 1:500.....	14

Kartta 1. Valvotun kaivualueen sijainti. Ote maantiekartasta. MK 1:1 000 000.

Karttamerkinnt: Kalle Luoto 2009

Pohjakartta © Maanmittauslaitos, Pisa lupa 020/2006

Johdanto

Pirkanmaan maakuntamuseo valvoi Akaan Hakamäentien vesihuoltolinjan saneeraustöitä elokuussa 2009. Valvonta suoritettiin, koska työhakkeen välittömässä läheisyydessä sijaitsi Hallamäen rautakautinen polttokalmisto. Kaikkiaan kaivutyötä valvottiin noin 80 neliömetrin alalla paikalle suunnitellun Hakamäentien kohdalla. Valvonnan yhteydessä ei tehty havaintoja kiinteistä muinaisjäännöksistä. Valvonnan suoritti ja tutkimusraportin laati FM Kalle Luoto.

Hankealue

Valvontatyö suoritettiin Akaan Hakamäentien rakennustyömaalla Hämeentien ja Torkontien välisellä alueella lännessä Jokelan (6:3) ja Hallamäen (2:15) tontteihin rajautuvalla osuudella. Edellä mainittujen tonttien kohdalla sijaitsee kiinteä muinaisjäännös, Hallamäen polttokalmisto (muinaisjäännösrekisterinumero 864-01-0001). Valvotulle alueelle on 1960-luvulla kaivettu viemäriputket, jotka on 1980-luvulla uusittu.

Hakamäentien valvonnassa kaivettava osuus oli kartassa merkitty niityksi. Hakamäentietä reunustivat viime vuosisadan alkupuolella rakennetut vanhat puutalot ja niihin kuuluvat puutarhat. Kaivettavalla alueella oli ollut vanha käyttämätön tielinja. Valvontatyö aloitettiin Hakamäentie 6:n kohdalta. Tätä aiemmin valvomatta oli kaivettu luoteenpuoleinen tietyöalue. Valvontatyötä jatkettiin Hallamäen tontin puoleiselle työalueelle muutamia metrejä.

Kuva 2. Hakamäentien työhanke. Ennen arkeologista valvontaa kaivettu alue. Maaperä valvotun kaivualan luoteispuolella oli savinen. KY 19:1.

Menetelmät

Arkeologisen valvonnan tarkoituksena oli havainnoida merkkejä muinaisjäännöksestä katurakennustyön yhteydessä. Kaivutyön valvonta suoritettiin siten, että valvottava kaivanto kaivettiin työhankkeen yhteydessä. Kaivantoa avattiin muutamia metrejä, jonka jälkeen kuoppaan asennettiin putket. Asennuksen jälkeen jatkettiin kaivamista. Maata kaivettaessa tarkkailtiin koneen työskentelyä ja kaivutyö varauduttiin keskeyttämään, mikäli kaivannossa havaittaisiin mahdollisesti muinaisjäännökseen kuuluvia rakenteita tai löytöjä. Konekaivuun yhteydessä tehtyjä havaintoja tarkennettiin siistimällä kaivukohtaa lapiolla ja kaivauslastalla. Työ dokumentoitiin muistiinpanoin ja valokuvaamalla. Kenttätöissä käytettiin apuna kopiota Hakamäentien suunnitelmaportista (Akaan kaupunki 16.3.2009). Valvonnan jälkityöt tehtiin syksyllä 2009. Raportin alkuperäiskappaletta ja kopiota digitaalikuvista (KYY 19) säilytetään Pirkanmaan maakuntamuseon arkistossa.

Tulokset

Kaivutyön itäreuna kulki Jokelan (6:3) tontin länsireunaa pitkin noin 3 metriä leveänä kaivantona. Kaivannolla oli syvyyttä noin kaksi metriä. Kaivannon pohjalla oli pitelemätöntä moreenimaata. Kaivutöiden tuloksena havaittiin tontin 6:3 länsipuolelle tehdyssä kaivannossa nallilankojen pätkiä ja sekoittuneita maakerroksia. Havainnon perusteella voidaan olettaa, että paikalla on aiempien maanrakennustöiden aikana räjäytetty kalliota.

Tontin länsilaidassa päärakennukselle johtavan tien lounaispuolella havaittiin kaivannon itäprofiilissa koskemattoman oloista maata, joka koostui noin 40 cm paksusta peltomultakerroksesta ja sen alapuolisesta moreenimaasta. Peltomultakerroksessa havaittiin muutamia paloja tiiltä ja moderneja nauvoja, jotka ajoittunevat 1900-luvulle. Havaintoja kalmistosta tai muusta muinaisjäännöksestä ei tehty.

Tämän lisäksi Hallammäen (2:15) tontin länsiosaan, kerrostalon parkkipaikalle, tehtiin koekuoppa. Koekuoppa kaivettiin kaivinkoneella. Kokoa kaivannolla oli noin 2 x 1 m ja syvyyttä noin 70 cm. Kerrostalon pihaan kaivetussa osassa kaivualuetta sekä koneellisesti tehdyssä koekaivannossa todettiin kerrostalon pihapiirin maannos sekoittuneeksi. Maannos oli ilmeisesti sekoittunut aiempien työhankkeiden ja putkikaivantojen seurauksena. Erillisessä kaivannosta paljastunut maa oli moreeninsekaista täyttömaata, jonka seassa oli savilinssejä. Alkuperäistä maanpintaa ei kaivannossa tavattu.

Kaivutöiden yhteydessä tarkastettiin tonttien 6:3 ja 15:2 rajalla sijaitseva maaleikkaus. Maaleikkauksessa ei havaittu kalmistoon kuuluvia löytöjä tai rakenteita.

Kuva 3. Hakamäentien työhanke. Valvottua kaivantoa tonttien 6:3 ja 15:2 rajalla. KY 19:8.

Yhteenveto

Valvotulta alueelta ei tehty havaintoja kiinteistä muinaisjännöksistä. Todennäköisesti Hallamäen muinaisjännös rajautuu Hakamäentien itäpuoliselle alueelle.

Tampereella 11.12.2009

FM Kalle Luoto

Lähteet

Akaan kaupunki 2009. Hakamäentien kunnallistekniikka, suunnitelmakartta 1:500. 16.3.2009.

Appelgren, Hjalmar 1905. Tarkastusraportti. Kopio mikrofilmistä. PMM, arkisto.

Bilund, Antti 1998. Toijalan arkeologinen inventointi 1998. Inventointiraportti. PMM, arkisto.

Hirviluoto, A-L 1962. Toijalan Pätsinniemen Hallamäen rautakautisen kalmiston tarkastus 19.9., 1.10.1962. Tarkastusraportti. Kopio mikrofilmistä. PMM, arkisto.

Rinne, Juhani 1906. Hallämäki Akaan Toijalassa. Tarkastusraportti. Kopio mikrofilmistä. PMM, arkisto.

Kohdetiedot: Hallamäki

Kunta	Akaa
Vanha kunta	Toijala
Kylä	Pätsiniemi/Nahkiala
Kaupunginosa	
Kohdenimi	Hallamäki
Muinaisjäännöstunnus	864 010 001
Inventointinumero	1
MJ-tyyppi	hautapaikat
MJ-tyypin tarkenne	polttokenttäkalmistot
Ajoitus	rautakautinen
Selkeä ajoitus	
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2114 11
Peruskartan nimi	TOIJALA
X1-koordinaatti	6784 888
X2-koordinaatti	6784 976
Y1-koordinaatti	2492 985
Y2-koordinaatti	2493 087
Z1-koordinaatti	0085
Z2-koordinaatti	0090
P1-koordinaatti	6788 913
P2-koordinaatti	6788 997
I1-koordinaatti	3331 580
I2-koordinaatti	3331 686
Koordinaattiselite	
MI-tiivistelmä	Kalmisto sijaitsee rantamäellä. Puolet kohteesta on tuhoutunut rakennustöissä.
Kiinteistötiedot	
Kiinteistötunnus	20-402-2-15
Kiinteistönimi	HALLAMÄKI
Maanomistaja	
Osoite	
Lisätietoja	

Kiinteistötunnus 20-404-6-3
Kiinteistönimi JOKELA
Maanomistaja
Osoite
Lisätietoja

Aiemmat löydöt

KM 3131:1-6, 6a - putkikeihäänkärki, pyöreä kupurasolki, ketjuja, kaksi rannerengasta, sirppi tai viikate, miekan säilä, palanutta luuta ja hiiltä

KM 4474:1-3 - kirves, keihäänkärki, kaularenkaan puolikas

KM 4568 - saviastian pala

Tutkimukset

Tarkastus 1895. Appelgren, Hjalmar

Tarkastus 1905. Rinne, Juhani

Inventointi 1943. Nisula, Annikki (Kertomus Akaan, Kylmäkosken ja Viialan kiinteistä muinaisjäännöksistä ja muista muinaismuistoista, sivu 11)

Inventointi 1998. Bilund, Antti. Kohde 1.

Valvonta 2009. Kalle Luoto.

Sijainti ja maasto

Kalmisto sijaitsee pihamaalla pohjois-etelä -suuntaisella mäenharjanteella Lontilanjoen lounaisrannalla. Mäen poikki länsilounaasta itäkoilliseen kulkee Pätsiniemen ja Nahkialan kylien raja. Kalmistoon viittaavia löytöjä on rajan kummaltakin puolelta. Akaan kirkko sijaitsee noin 800 metriä kohteesta etelään.

Puolet rautakauden lopulle ajoittuvasta kalmistosta on mahdollisesti tuhoutunut. Hallämäki Oy:n rakennuttaessa kerrostalot paikalle entisellä Järvelän tontilla sijainnut osa kalmistoa on kokonaan hävitetty tai jäänyt täytemaan alle.

Maaperä mäen laella on kivistä moreenia. Rinteen alapuolella maasto muuttuu savimaaksi. Mäen koillispuolitse virtaa Lontilanjoki, jonka rannasta Hallämäki nousee jyrkkänä. Todennäköisesti ennen Vanajaveden pinnanlaskua 1800-luvulla paikalla on ollut kapea Nahkialanlampeen ulottunut lahti. Nykyisin Nahkialanlampi sijaitsee Hallämäestä noin 500 metriä kaakkoon.

Hallamäen alarinteet ovat olleet viljelyksessä 1800-luvulla. Ensimmäiset talot paikalle

rakennettiin todennäköisesti 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Nykyisin mäen luoteisosa on jaettu omakotitalotonteiksi. Keskellä kalmistoaluetta mäen kaakkoislaidassa on kaksi kerrostaloa. Niiden luoteispuolella on enimmillään noin 2 metrin korkuinen maaleikkaus. Kaakkoisosassa kerrostalotonttia pengeri, jonka alapuolella alkuperäistä maanpintaa saattaa olla säilynyt.

Kohteen kuvaus

Junanlämmittäjä Nikander rakensi talonsa Nahkialan kylän maalle 1800-luvun lopulla. Hänen tontiltaan löytyi muinaisesineitä vuosina 1895 (KM 3131:1-6, 6a) ja 1900 (KM 4474:1-3). Löytöjen vuoksi paikan tarkasti ensin Appelgren (1895) ja myöhemmin Rinne (1905). Rinteen vieraillessa kohteella kirkonvartija Hellén oli rakentanut talonsa Pätsinniemen kylän puolelle. Tontin siihen mennessä raivatulta alueelta ei ollut löytynyt mitään, mutta kun Rinne "kaiveli umpimähkään" perunamaan kulmassa, löysi hän saviastian palan (KM 4568). Rinteen tutkima alue sijaitsee tontin lounaisosassa, lähellä sen alalaitaa.

Nisulan tehdessä inventointia 1943 Nikanderin talon omisti Uuno Järvelä ja Hellénin talon Yrjö Väre. Väreeseen tontilta ei ollut löytynyt mitään uutta, mutta Järvelä oli löytänyt vuonna 1940 rautaesineitä ja luuta. Esineet oli kuitenkin heitetty pois eikä niiden laadusta tai ajoituksesta ole tietoa.

Hirviluodon tarkastaessa Toijalan muinaisjäännöksiä vuonna 1962 todettiin Järvelän talon paikalle rakennetun kaksi kerrostaloa. Rakennustöissä kalmiston Nahkialan kylän puoleinen osa oli tuhoutunut tai jäänyt täytemaan alle. Väreeseen tontti oli tällöin samassa kunnossa kuin Rinteen käydessä paikalla vuonna 1905. Kerrostalojen pihassa tonttien rajalla olevasta maaleikkauksessa ei tällöin havaittu merkkejä polttokalmistosta. Väreeseen tontille pystytettiin polttokenttäkalmiston tyyppiseen kiveykseen rauhoitustaulu.

Antti Bilundin inventoimissa kohdetta vuonna 1998 tilanne Hallamäen kalmistoalueella ei ollut muuttunut. Bilund arvioi, että Järvelän tontilla kalmistoon viittaavia löytöjä olisi kerätty noin 60 m x 50 m kokoiselta alueelta, joka on nykyisin jäänyt kerrostalojen alle. Väreeseen tontilla, kalmiston luoteisosassa, saattaa kalmistoa olla jäljellä noin 5-15 m leveällä ja noin 50 m pitkällä kaistaleella tonttien rajalla.

Kesällä 2009 kalmistoalue vastasi Bilundin kuvausta. Väreeseen tontilla on polttokenttäkalmistoon viittaavaa kiveystä ja rauhoitustaulu. Lisäyksenä aikaisempiin kuvauksiin mainittakoon Väreeseen tontin (6:3) päärakennukselle tontin luoteislaidassa terassin päälle rakennettu tie. Toinen ilmeisesti pihatöiden tuloksena syntynyt matala terassi havaittiin pihatien kaakkoispuolella tontin länsilaidassa. Terassit lienee rakennettu kymmeniä vuosia aikaisemmin. Kalmistosta ei tehty uusia havaintoja Hakamäentien rakennushankkeen yhteydessä kesällä 2009.

Lyhyt kuvaus (muinaisjäännösluettelo varten)

Kalmisto sijaitsee pohjois-etelä -suuntaisen mäen eteläpäässä Lontilanjoen lounaisrannalla, pihamaalla. Puolet rautakauden lopulle ajoittuvasta kalmistosta on hävitetty Hallamäki Oy:n rakennuttaessa kerrostalot paikalle. Ent. Järvelän tontilla sijainnut osa on kokonaan hävitetty tai jäänyt täytemaan alle. Paikalta on löytöinä mm. putkikeihäänkärki, pyöreä kupurasolki,

ketjuja, kaksi rannerengasta, sirppi, miekan säilä, palanutta luuta, kirves ym. Värein tontilla sijainnut osa on siinä kunnossa mihin se on jäänyt Rinteen tutkimusten jälkeen. Värein tontilla on polttokenttäkalmistoon viittaavaa kiveystä jäljellä.

Havaintomahdollisuudet

Huonot. Kalmiston mahdollisesti säilynyt osa on puutarhana ja kasvillisuuden peittämää. Kalmiston lounaisosa on nykyisin kerrostalon piha-alueetta.

Kohteen laajuus

n. 0,6 ha

Eryyisesti Värein tontin kaakkoislaidassa saattaa olla säilynyt osia kalmistosta. On myös mahdollista, että Järvelän tontin maapengerrysten alalla on säilynyt osia kalmistosta.

Ehdotus suoja-alueeksi

Karttarajauksen mukaan.

Luokitusehdotus

Luokka 2.

Suosittelvat jatkotoimenpiteet

Lähistön kohteet

Hallamäentie, rautakautinen irtolöytöpaikka noin 150 metriä etelään.

Mainiemi, rautakautinen polttokalmisto noin 450 metriä kaakkoon.

Lisätietoja

Appelgren, Hjalmar 1905. Tarkastusraportti. Kopio mikrofilmistä. PMM, arkisto.

Bilund, Antti 1998. Toijalan arkeologinen inventointi 1998. Inventointiraportti. PMM, arkisto.

Hirviluoto, A-L 1962. Toijalan Pätsinniemen Hallamäen rautakautisen kalmiston tarkastus 19.9., 1.10.1962. Tarkastusraportti. Kopio mikrofilmistä. PMM, arkisto.

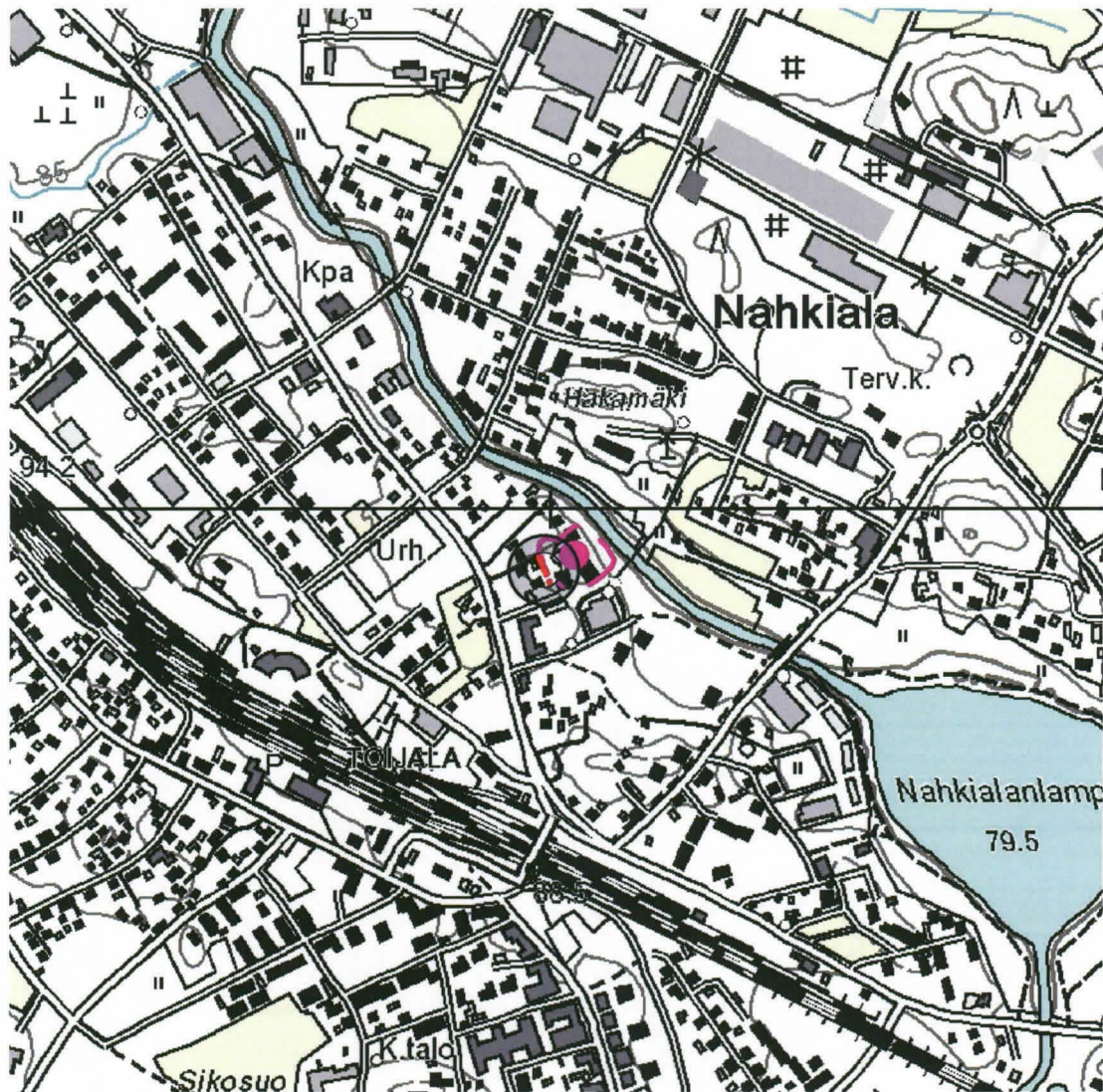
Rinne, Juhani 1906. Hallämäki Akaan Toijalassa. Tarkastusraportti. Kopio mikrofilmistä. PMM, arkisto.

Kartta 2. Peruskarttaote tutkimusalueen sijainnista. MK 1:10 000.

Akaan Hakamäentien kunnostushankkeen arkeologinen valvonta
Kalle Luoto 2009

MK 1:10 000, koordinaatisto KKJ2 (2003)

Pohjakartta: PK 2114 11 (c) Maanmittauslaitos, Pisa lupa 020/2006

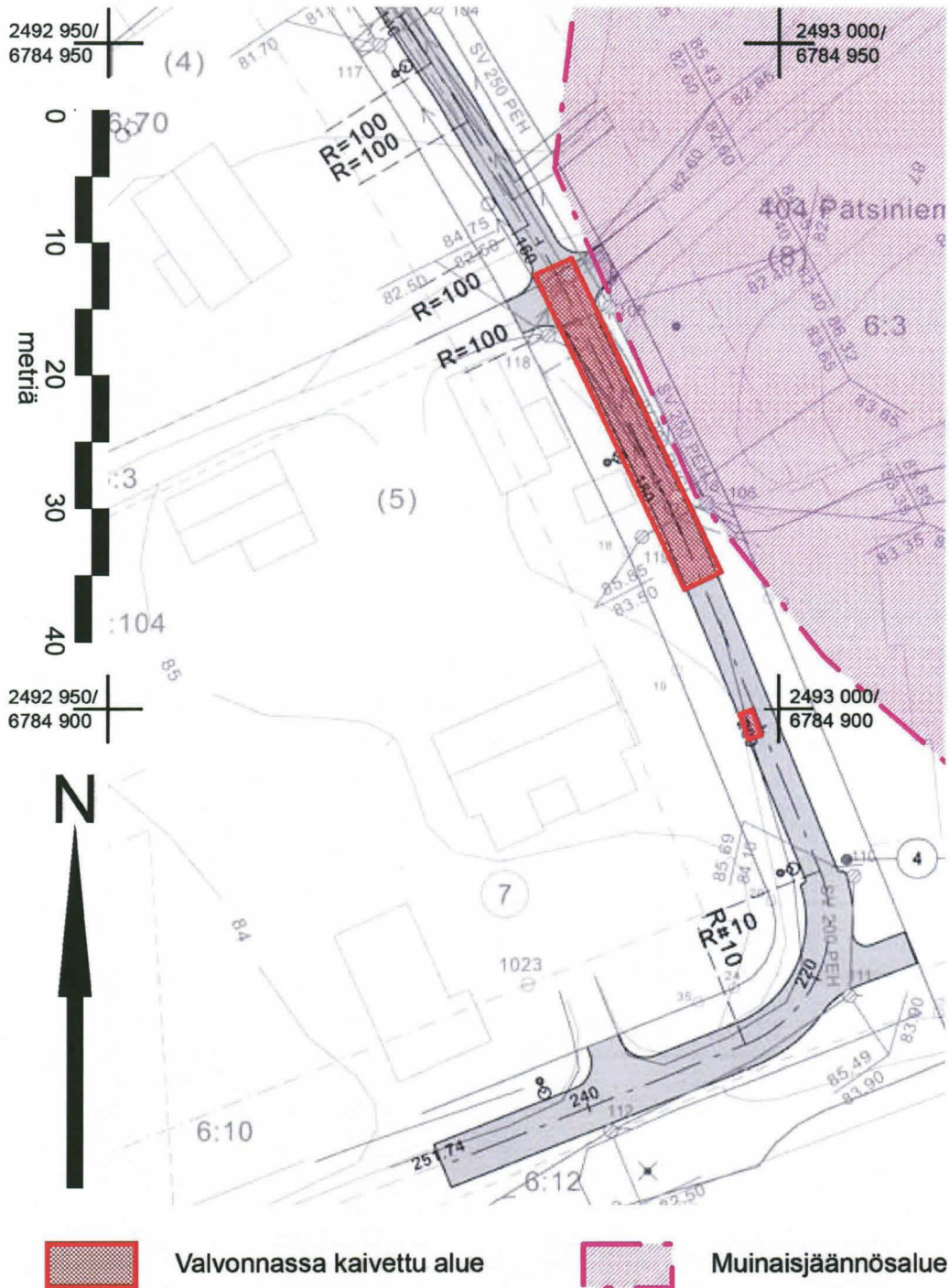
- Muinaisjännös, keskipiste
- Muinaisjännösalue
- Valvottu kaivausalue

Kartta 3. Akaa Hakamäentie. Valvonnassa kaivettu alue. MK 1:500.

Akaan Hakamäentien kunnostushankkeen arkeologinen valvonta Kalle Luoto 2009

MK 1:500, koordinaatisto KKJ2 (2003)

Pohjakartta: Suunnitelmapaketti (JTN/JHY) 16.3.09 (c) Akaan kaupunki

Luettelo digitaalikuvista

Kalle Luoto 2009

Luettelo Pirkanmaan maakuntamuseon arkistoon talletetuista digitaalikuvista.

Kuvat on luetteloitu tunnuksella KY 19: 1 – 8.

Kuvatiedoston nimi	Kuvan aihe	Kuvaus-suunta	Pvm 2009	Kuvaaja
1	Hakamäentien työhanke. Ennen arkeologista valvontaa kaivettu alue.	lounaasta	3.8.	Kalle Luoto
2	Hakamäentien työhanke. Valvonnassa kaivettavaa aluetta. Kuvassa kaivinkone, jolla kaivutyö suoritettiin.	luoteesta	3.8.	Kalle Luoto
3	Hakamäentien työhanke. Valvottu kaivanto tontin 6:3 kohdalla.	lounaasta	3.8.	Kalle Luoto
4	Hakamäentien työhanke. Valvottu kaivanto tontin 6:3 kohdalla. Kaivannosta paljastuneita maakerroksia.	lounaasta.	4.8.	Kalle Luoto
5	Hakamäentien työhanke. Valvottu kaivanto tontin 6:3 kohdalla. Kaivettu putkilinja ja siihen asennetut putket.	kaakosta	4.8.	Kalle Luoto
6	Hakamäentien työhanke. Valvottu kaivanto tontin 6:3 länsilaidassa. Kuvassa kaivannon profiilista paljastuneita maakerroksia.	luoteesta	5.8.	Kalle Luoto
7	Hakamäentien työhanke. Valvottu kaivanto tonttien 6:3 ja 15:2 rajalla.	luoteesta	5.8.	Kalle Luoto
8	Hakamäentien työhanke. Valvottu kaivanto tonttien 6:3 ja 15:2 rajalla.	lounaasta	5.8.	Kalle Luoto